

HISTÒRIA, POLÍTICA, LITERATURA.
A 150 ANYS DE LA *HISTORIA DE CATALUÑA*
Y DE LA CORONA DE ARAGÓN DE VÍCTOR BALAGUER.
JORNADES INTERNACIONALS

RAMON PANYELLA I FERRERES

Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Filologia Catalana
ramon.panyella@uab.cat

L'any 2001 va escaure's el centenari de la mort de Víctor Balaguer i un seguit d'iniciatives acadèmiques en feren record per, tot predicant amb l'exemple, cridar l'atenció sobre un objectiu més transcendent: la imprescindible recuperació d'una de les figures intel·lectuals més gegantines de la cultura catalana del vuit-cents, però paradoxalment més oblidades. El tret de sortida marcat per aquelles iniciatives no caigué en el buit i, des d'aleshores, l'interès per Balaguer i la seva obra no féu més que créixer. I, a cada nou guany en la comprensió del personatge, es confirmava amb més força una imatge d'excel·lència que feia inevitable seguir explorant la inacabable figura de Don Víctor i el seu món.

A aquest imperatiu de fons obeí els dies 24 i 25 d'octubre de 2014 la celebració de les jornades internacionals «Història, política, literatura. A 150 anys de la *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón* de Víctor Balaguer». Es tractava doncs, de tornar a Balaguer, ara també sota l'impuls d'un pretext commemoratiu: el cent cinquantè aniversari de la publicació en cinc volums (1860-1863) de la seva monumental *Historia*, una obra que coronava la dedicació de l'escriptor a la divulgació del passat català des d'un sentit patriotisme catalanista matisat pels seus ideals liberals. El focus de les jornades, per tant, es posava en l'estudi d'aquesta obra major de la producció balagueriana i «a recer seu», com llegíem en el text de la convocatòria, es proposava tornar també «al conjunt dels treballs i els dies de Balaguer».

Sota la coordinació de l'Aula Joaquim Molas de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer (BMVB), el Grup d'Estudi sobre la Literatura del Vuit-cents i el Grup d'Estudi d'Història de la Cultura i els Intel·lectuals, de les Universitats de Lleida i Barcelona respectivament, assumiren el disseny científic i l'organització de les jornades, que comptaren també amb col·laboracions institucionals i acadèmiques diverses (la BMVB, l'Ateneu Barcelonès, el Projecte Almirall, la Universitat de Barcelona, el Grup de recerca TEXTLICO de la UVic i el Museu d'Història de Barcelona). Vilanova i la Geltrú el primer dia i Barcelona el segon, foren les seus de la trobada, amb presència d'un públic força nombrós que va seguir amb

interès un total de 14 ponències presentades per investigadors provinents, majoritàriament, dels camps de la història política i de la història de la literatura.

La primera jornada, en sessió de matí i tarda, es dugué a terme a la BMVB, i començà amb el prescriptiu acte de presentació a càrrec de la doctora Montserrat Comas (Aula J. Molas i directora de la BVB) i del doctor Josep Maria Domingo (UdL), en nom dels organitzadors, i de Miquel Àngel Gargallo, regidor de l'ajuntament vilanoví. Immediatament després es donà pas a la conferència inaugural de les jornades, impartida pel doctor Enric Cassany (UAB) amb el títol de «Víctor Balaguer, novel·lesc». Després de dedicar una primera part a definir el perfil del Balaguer novel·lista (escriptor professional, popular i romàntic, desinteressat pel present), el ponent centrà el seu discurs a analitzar com el passat és en Balaguer un gran «macrotext» que impregna tota la seva narrativa. I, en aquest sentit, identificava en l'escriptor dues formes bàsiques, sovint interferides l'una de l'altra, d'apropiació de la història: la crònica —la imaginació sotmesa al propòsit didàctic—; i la novel·la —la història al servei de la fabulació.

Mesura de la gran projecció pública de Balaguer i, doncs, de les múltiples relacions personals i intel·lectuals que va tenir, és el seu ric i extensíssim epistolari. Dues comunicacions del matí s'hi referiren. En la primera, Montserrat Comas, que d'inici traçà sumàriament la història de la catalogació d'aquesta correspondència, volgué cridar l'atenció sobre el valor historiogràfic d'aquest fons, qualificat admirativament d'«excessiu», i en reivindicà, tot mostrant-ne les possibilitats d'ús, el potencial que ofereix a estudiosos de Balaguer i la seva època. La segona comunicació, del professor de la Universitat de València doctor Rafael Roca, fou dedicada a analitzar la relació epistolar de Balaguer amb l'autor aragonès Jerónimo Borao (1821-1878), un dels membres més destacats d'un aragonesisme cultural romàntic que pouà molts dels seus mites en la història medieval compartida amb els catalans. Més enllà de la relació amb Balaguer, també es destacaren les afinitats entre Borao i Teodor Llorente i els contactes epistolars amb Amalia de Fenollosa o Jacint Labaila, entre d'altres.

El paper de Balaguer i alguns autors del seu cercle (Lluís Cutxet, Manuel Angelon, Eusebi Pascual) en el període 1857-1860 en l'elaboració i la difusió literària d'un imaginari nacional català, fou el tema tractat pel doctor Magí Sunyer (URV) en la seva comunicació. Específicament, posà l'atenció en el «mite democràtic» —que vincula Catalunya històricament amb la idea de llibertat— i plantejà com la visió idealitzada que Balaguer dóna en la seva obra del bandolerisme català del XVII, en forma part. Per la seva banda, la comunicació presentada conjuntament pels professors de la UOC els doctors Roger Canadell i Joan Fuster Sobrepera, dedicada a estudiar el periòdic «El Conceller» (1856-1857), féu emergir la imatge del publicista polític que també fou Balaguer, defensor tenaç i militant d'un catalanisme liberal i progressista.

Abans de dinar, encara hi hagué temps per a la comunicació «Tot buscant Balaguer per Andalusia», de la doctora Lourdes Sánchez Rodrigo (Universitat de Granada), i per a una estona de debat.

La primera comunicació de la tarda tingué un registre ben diferent de les del matí. Des de la museologia i la història de l'art, Mireia Rosich (BMVB) ens oferí un recorregut històric i conceptual pels gravats de la història de Catalunya i la pintura històrica en les col·leccions de Víctor Balaguer. Val a dir que un bon complement d'aquesta comunicació fou l'exposició «La pintura d'història en la col·lecció de la Biblioteca Museu Balaguer», inaugurada en acabar la jornada, i on hom pogué apreciar pintures comentades per Rosich en la seva intervenció.

Que la *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón* no és tan sols una història política sinó també una història cultural i literària de Catalunya fou l'objectiu de la dissertació de la doctora Rosa Cabré (UB). Així, les fonts utilitzades per Balaguer per bastir aquesta història literària (M. Pers i Ramona, sobretot), les similituds i diferències que s'hi observen, i la proposta de periodització de la literatura catalana del mateix segle XIX (la part més rellevant, segons Cabré) foren els punts principals tractats en aquesta comunicació. Prosseguí la sessió de tarda amb la intervenció del doctor Joan Palomas (GEHCI-UB), autor d'una biografia fonamental sobre Balaguer, que analitzà el pensament polític de l'escriptor. En particular, el seu catalanisme progressista, definit com la voluntat de recuperar elements de la identitat nacional catalana casant-los amb el projecte d'organitzar Espanya confederalment, un projecte ambiciós que trobà la formulació més plena en la *Historia*.

Per acabar la primera jornada, el professor Sunyer llegí la comunicació «Balaguer entre el Grand Tour i l'aproximació a Itàlia», del doctor Giuseppe Grilli (Universitat di Roma Tre) —absent a la trobada—, en què es defensa que Balaguer viatjà a Itàlia no per militància revolucionària sinó per pura vocació periodística. Com al matí, un torn de debat tancà la sessió.

El segon dia, les jornades es traslladaren a l'Ateneu Barcelonès. Les paraules de benvinguda del doctor Giovanni Cattini (UB) donaren pas a la primera comunicació, del doctor Albert Ghanime (GEHCI-UB), que resseguí la influència de l'obra de Balaguer en la historiografia catalana. Entre d'altres qüestions, s'aturà a analitzar les crítiques que l'obra històrica de Balaguer ha rebut i n'assenyalà, com a retret principal, el poc rigor científic, però també ponderà, citant Josep Fontana, la necessitat d'entendre-la en relació amb el seu temps històric. Allunyant el focus del tema principal de les jornades, el doctor Jordi Roca Vernet (URV) analitzà en la seva comunicació l'impacte de la revolució liberal en la transformació de l'espai públic de Barcelona entre els anys 1820-1843. Així, entre d'altres exemples que mostren com la ciutat esdevé un espai que reflecteix el triomf de les idees liberals, el ponent es referí a la restauració de la universitat barcelonina, un símbol inequívoc de la restitució de les llibertats.

Amb la comunicació del doctor Josep Maria Garcia-Fuentes (UPC) es tornà a Balaguer, i específicament a un aspecte de la seva actuació no gaire conegut: el paper clau portat a terme (molt abans que el catalanisme conservador) en la redescoberta i construcció del Montserrat modern, un espai al qual estigué lligat des de la infantesa. Així, el doctor Garcia-Fuentes explicà detalladament l'estratègia i els

passos seguits per Balaguer, sobretot a partir de 1850, per convertir Montserrat (monestir i muntanya) en un centre d'operacions simbòliques en el marc d'un projecte peninsular de (re)construcció política, cultural i monumental de molt més abast.

La conferència «Víctor Balaguer, inventor de la retòrica nacionalista» del doctor Enric Ucelay de Cal (UPF) fou el brillant tancament científic de les jornades. Així, després d'un dens recorregut històric pels noms, les obres i els fets més rellevants de la historiografia i el pensament polític europeus, el professor Ucelay centrà la seva exposició en una suggeridora aproximació (el ressò dels estudis de J. L. Marfany sobre la imatge de l'escriptor en la societat liberal s'hi fa sentir) a la trajectòria de Balaguer mostrant-lo en actitud de rivalitat i competència amb alguns dels grans noms de la Renaixença (Bofarull, Guimerà, fins i tot Verdaguer).

En definitiva, cal agrair a tots els ponents que participaren en les jornades la qualitat de les seves aportacions, amb les quals, sens dubte, es fa un pas important per augmentar el coneixement i afinar la comprensió d'aquest personatge clau —tal vegada excessiu!— del segle XIX. Les actes, com informà el professor Josep M. Domingo en unes breus paraules de cloenda, es podran llegir a la revista «Cercles d'història» (UB).